

1.3.2. Потенційні джерела фінансування потреб комунального сектору

Серед потенційних джерел фінансування потреб виробників комунальних послуг можна виділити:

- кошти населення та інших споживачів комунальних послуг;
- кошти місцевих бюджетів;
- кошти кредитних установ;
- кошти небанківських фінансових установ;
- державні централізовані капітальні вкладення;
- власні кошти підприємств комунального сектору;
- кошти приватних компаній, зацікавлених у здійсненні господарської діяльності у комунальному секторі.

Розглянемо можливість їх залучення більш докладно.

Кошти населення, головним чином, залучаються на основі виставлення рахунків за надані комунальні послуги. Відтак, їх сума залежить від двох основних чинників: обсягів споживання послуг та рівня затверджених тарифів.

Нормативні акти щодо формування тарифів на комунальні послуги допускають можливість включення до їх складу крім економічно обґрунтованої планової собівартості також і витрат на здійснення капітальних вкладень для реалізації програм розвитку. Відтак, потенційно кошти населення можуть розглядатися як джерело фінансування потреб комунального сектору. Але, як було зазначено раніше, у більшості населених пунктів тарифи для населення не відшкодовують навіть собівартості послуг.

У якості основної мотивації стримування зростання тарифів для населення органи місцевого самоврядування наводять соціальну незахищеність внаслідок низького рівня заробітної плати, пенсій, соціальних виплат тощо. Крім того, використовується можливість часткового перенесення тягаря з населення на інших споживачів на основі встановлення для них більш високих диференційованих тарифів. У цілому доводи регулюючих органів виглядають обґрунтовано, але не

можемо не відмітити також й політичну складову цього питання, коли без вивчення ситуації та розгляду можливих альтернатив приймаються популістські рішення.

З огляду на сказане, з нашої точки зору, можливість залучення коштів населення залежить від наступних факторів: підвищення рівня доходів населення; готовність органів місцевого самоврядування діяти обґрунтовано, керуючись простою логікою – якщо проблему можна вирішити, її необхідно вирішувати, якщо такої можливості не має – слід шукати інші варіанти; усвідомлення населенням того, що результатом підвищення тарифів стає поліпшення якості, надійності та безпеки (але для цього такі результати необхідно демонструвати).

Кошти інших споживачів (крім населення) також, головним чином, поступають на основі виставлення їм рахунків за надані комунальні послуги. Але обсяги споживання послуг цією групою споживачів є незначними (як правило, від 5% до 30% на різні послуги залежно від конкретної ситуації у кожному населеному пункті; все інше споживає населення). Серед інших споживачів виділяються бюджетні організації та госпрозрахункові організації. У грошовому вираженні зазначена група сплачує 40-70% рахунків, оскільки для госпрозрахункових організацій тарифи є найвищими.

Крім зазначеного, слід звернути увагу на можливість пайової участі у розвитку інфраструктури населених пунктів підприємств та організацій, які створюються або розширюються. Така практика була звичайною за радянських часів та у багатьох населених пунктів України в тій чи іншій мірі продовжує використовуватися, але нормативна база з цього питання є застарілою. З нашої точки зору, зазначене джерело можна розглядати як реальне, проте воно потребує проведення відповідних обґрунтувань щодо розміру пайової участі та прийняття відповідних рішень органами місцевого самоврядування.

Кошти місцевих бюджетів. Участь місцевого бюджету у фінансуванні проблем комунального сектору може проявлятися у наступних основних формах:

- Цільове спрямування бюджетних коштів на реалізацію конкретних програм розвитку або окремих заходів.

- Звільнення підприємств комунального сектору від сплати податків (в частині, які поступають до місцевих бюджетів) або їх сплати в неповному обсязі. Можливим є зобов'язання підприємства замість перерахування таких коштів до бюджету використовувати їх на реалізацію окремих цільових заходів відповідно до прийнятого органом місцевого самоврядування рішення.
- Надання підприємствам комунального сектору дотацій на покриття збитків внаслідок дії збиткових тарифів.
- Надання населенню додаткових адресних субсидій (понад розмір передбачених законодавством пільг та субсидій) з одночасним встановленням економічно обґрунтованих тарифів.

Як свідчить практика, на сьогоднішній день фінансування комунального сектору з місцевих бюджетів є вкрай обмеженим, що пояснюється багатьма причинами. Комунальний сектор – лише одна із важливих сфер міського господарства. Навіть, якщо говорити тільки про житлово-комунальне господарство, як правило на місцях у першу чергу фінансують житлове господарство та вирішуються питання, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності міста взимку, також у першу чергу утримуються бюджетні установи, які не здійснюють надання послуг на платній основі (наприклад, освітлення тротуарів та вулиць). Крім того, комунальне господарство дісталось місцевим органам від держави не у кращому вигляді, потреби на розвиток якого суттєво перевищують можливості місцевих бюджетів. Різною є й економічна ситуація у кожному населеному пункті, що також необхідно враховувати.

Кошти кредитних установ та небанківських фінансових установ. В Україні найбільш розповсюдженим є надання банками короткострокових кредитів, пов'язаних із поповненням оборотних коштів для покриття поточних платежів підприємств комунального сектору, але при цьому розмір таких кредитів жорстко лімітується. Надання ж кредитів для здійснення капітальних вкладень практично не практикується, основними причинами чого є: високі відсоткові ставки вітчизняних банків; необхідність надання залогового забезпечення (у той час як такі підприємства експлуатують комплекси, які є власністю місцевих рад; до того ж у

найбільш важливих сферах комунального господарства існує законодавчо закріплена заборона на приватизацію); фінансова непривабливість підприємств комунального сектору внаслідок збиткової діяльності; тривалі строки окупності капітальних вкладень, пов'язаних із розвитком систем та модернізацією інженерної інфраструктури та т.і.

Між іншим, зазначене джерело може використовуватися для фінансування локальних проектів з енергозбереження, які характеризуються коротким строками окупності та покриваються за рахунок економії енергетичних ресурсів.

На відміну від вітчизняних банків, міжнародні фінансові інституції готові приймати участь у витратних проектах, у тому числі у сфері охорони навколишнього середовища. На даний час в Україні реалізується проект «Водопостачання та водовідведення міста Львова» на суму 40,8 млн. дол. США за участю МБРР, проект «Програма інвестицій та розвитку системи водопостачання та очищення води м. Запоріжжя» на суму 42,5 млн. дол. США , з яких 28 млн. дол. США – позика ЄБРР [32, с.100-101].

Привабливість співпраці із МБРР та ЄБРР полягає у низьких відсоткових ставках (6,5-7% річних) та можливості отримання грантів Урядів іноземних держав. Проте слід мати на увазі, що у таких проектах досить значною є частка на сплату роботи іноземних консультантів та зобов'язання щодо поставок обладнання іноземного виробництва. Факторами, які стримують застосування джерел іноземних фінансових інститутів є недосконалість вітчизняного законодавства та необхідність надання гарантій Уряду України.

Державні централізовані капітальні вкладення. На початку 1990 років, коли в Україні розпочалися процеси децентралізації та формування комунальної власності місцевих громад, фінансування розвитку підприємств комунального сектору з державного бюджету було майже повністю припинено, за виключенням об'єктів державного значення, окремих проектів природоохоронного значення та у випадках масштабних техногенних катастроф.

Ситуація змінилася після прийняття у 2004 році Закону України «Про загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства України на 2004-2010 роки» від 24 червня 2004 року №1869-IV [35], коли для фінансування заходів з розвитку житлово-комунального господарства, крім іншого, було передбачено фінансування з державного бюджету. На даний час це джерело хоча й обмежене, але є цілком реальним для фінансування окремих заходів у разі, якщо органами місцевого самоврядування представлені відповідні обґрунтування та розроблені регіональні й міські програми розвитку.

Власні кошти підприємств комунального сектору. Серед власних джерел підприємств комунального сектору, перш за все, слід розглядати амортизаційний фонд, але на сьогоднішній день це джерело демонструє недостатню здатність для накопичення необхідних коштів, крім того, на збиткових підприємствах має місце нецільове використання амортизаційного фонду на поповнення оборотних коштів для здійснення поточної діяльності. Але, у разі затвердження органом місцевого самоврядування тарифів, які містять витрати на здійснення капітальних вкладень для реалізації розроблених підприємствами програм розвитку може з'явитися зазначене додаткове джерело. Не слід також забувати і про можливість акумулювання коштів за рахунок оптимізації витрат, що потребує цілеспрямованої діяльності підприємства у цьому напрямі.

Кошти приватних компаній, зацікавлених у здійсненні господарської діяльності у комунальному секторі, є одним з найпривабливіших джерел, оскільки крім інвестування коштів у розвиток систем, мова йде про впровадження у комунальному секторі перспективних організаційних форм, із якими також пов'язується залучення сучасного менеджменту та новітніх технологій. Розгляду цього питання присвячені наступні глави.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що так чи інакше, всі потенційні джерела фінансування потреб комунального сектору міських господарств (крім цільового фінансування з бюджетів різних рівнів) не можуть розглядатися окремо від питань формування тарифів.

